

УПРАВЛІНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

A Зроблено спробу проаналізувати поняття «компетентність», «управлінська компетентність», «керівник закладу освіти» у психолого-педагогічній площині. З'ясовано, що компетентність є особистісною характеристикою індивіда, а управлінська компетентність визначається як набір особистісних якостей і професійних здібностей управлінця, який здатний до постійного професійного самовдосконалення, має високий рівень інтелектуального розвитку та моральної культури.

Ключові слова: компетентність; управлінська компетентність керівника; заклад дошкільної освіти; менеджер в освіті

S **Petrenko Vita. Managerial competence of the head of preschool: theoretical aspect.**

This paper analyzes the concepts of «competence», «managerial competence», and «head of educational institution» in psychological and pedagogical fields. It is established that the concept «competence» is a very researched definition, and it is not very significant. Researchers in psychological and pedagogical studies mainly define competence as a person's characteristic, which is an indicator of the practical skill level in performing any type of activity; the specific ability to perform a specific work in a subject area; the quality of a person necessary for productive activity in a particular area; educational results, which are achieved not only through the content of education, but also through social interaction in cultural life. It is stated that managerial competence is defined by the scientific community as a personal quality of a manager, capable of professional self-development, with a high level of intellectual culture and spiritual and moral values. It was found that the competence of the manager is a composite structural phenomenon, which consists of the following: general human, general scientific, general professional, professional, managerial and functional personal competences. A successful head of preschool is a manager who not only performs management functions, takes decisions, controls all types of activities of the institution (administrative, the head of the preschool is the head teacher, methodologist, manager, etc., and he/she develops the educational team, being its main motivator and inspirer.

Key words: competence; managerial competence of head; preschool; manager in education

Петренко Віта Анатоліївна, магістрантка, Класичний приватний університет, м. Запоріжжя; вихователька-методист, Кременчуцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №77 Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області, Україна

Petrenko Vita, Master's student, Classical Private University, Zaporizhzhia; educator-methodologist, Kremenchug preschool institution №77 Kremenchug city council of Kremenchug district of Poltava region, Ukraine

E-mail: vitpetko89@gmail.com

Актуальність проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку національної освіти великого впливу зазнають усі її рівні – від дошкільної до вищої. Такі зміни є результатом упровадження комплексу реформ, які є індикатором євроінтеграційних процесів у державі, зокрема в освітній галузі.

Нині українська система освіти впритул наближається до визначених світових стандартів, а це є прямим свідченням сталого розвитку галузі та високою конкурентоспроможністю випускника вітчизняного закладу освіти.

Окрім реформаційних змін самої системи освіти, також змінюються вимоги до керівника закладу освіти – менеджера в освіті. Сучасний керівник закладу освіти має відповідати багатьом критеріям, серед яких, на нашу думку, варто виділити високий рівень професійної майстерності, лідерський потенціал, здатність до постійної самоосвіти, високу моральну свідомість.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Про актуальність теми дослідження свідчить ціла низка наукових праць зарубіжних і вітчизняних науковців. Так, проблемі розвитку управлінської компетентності керівників закладів освіти розробляли В. Андрущенко, Є. Березняк,

В. Бондарь, В. Гриньова, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, І. Зяюн, Л. Карамушка, О. Мармаза, В. Маслов, Н. Островерхова, Т. Сорочан та ін.

Теорію управління в освіті детально розроблено в дослідженнях О. Гаєвської, Б. Гаєвського, Д. Кайдалова, В. Кременя, С. Крисюка, В. Лугового, С. Майбороди, А. Майорова, Г. Москалика, С. Ніколаєнка, О. Пометун, М. Поташника, О. Савченко та ін.

І. Бойко, С. Королук, О. Кравчук, В. Мельник, В. Ягупов та інші досліджували управлінську культуру керівника закладу освіти; В. Афанасьєв, В. Бондаренко, Л. Позняк, О. Усик та інші присвятили науковій праці проблемі культури керівника закладу дошкільної освіти.

Мета статті. Отже, зважаючи на постійний інтерес наукової спільноти до проблеми управлінської компетентності керівників, за мету дослідження ставимо проаналізувати поняття управлінської компетентності керівника закладу дошкільної освіти у зарубіжній і вітчизняній науковій літературі.

Перш за все, варто визначити категоріально-понятійний апарат. Проаналізуємо основні поняття дослідження: «компетентність», «управлінська компетентність», «керівник закладу дошкільної освіти».

Викладення основного матеріалу. Переважна більшість дослідників трактують поняття компетентності через особистісні якості.

Н. Мойсеюк вважає, що компетентність – це якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері [7].

Н. Бібік розуміє компетентність як освітні результати, що досягаються не лише засобами змісту освіти, але й соціальної взаємодії як у міжособистісному, так і в інституційному культурному контексті [1].

О. Пометун це поняття визначає як результативно-діяльнісну характеристику освіти [10].

У контексті професійної підготовки І. Зяюн трактує компетентність як здатність вирішувати професійні задачі певного визначеного класу, що вимагає наявності реальних знань, умінь, навиків, досвіду [5].

Отже, поняття компетентності не є однозначним, проте, переважна більшість учених вбачає в цій дефініції цілісну особистісну якість, яка є показником практичних навичок особистості у будь-якому виді діяльності (навчальній, професійній, соціальній тощо).

Управлінська компетентність [11] – це вміння працівника використовувати на практиці сучасні організаційно-управлінські форми і методи роботи; застосовувати власні повноваження у розв'язанні питань, відповідальність за прийняття рішень; здатність об'єктивно аналізувати й оцінювати результати праці; здійснювати контроль; орієнтуватися в інформаційному просторі, критично осмислювати й використовувати різноманітну інформацію; творчий підхід до справи, наявність певних лідерських якостей, таких як: відповідальність, обов'язковість, цілеспрямованість, ініціативність, самостійність, дисциплінованість.

Управлінська компетентність керівника, на думку П. Олешка, це інтегральна здатність вибудовувати свій поступальний професійний розвиток із постійним ускладненням завдань і зростанням рівнів досягнень у процесі професійної підготовки [9].

Дослідники В. Лугова та Д. Серіков під управлінською компетентністю розуміють рівень сформованості професійних знань і вмінь, ступінь розвитку професійно значущих особистісних якостей, що необхідні для оптимальної реалізації управлінських функцій з досягнення цільових настанов та визначають такі компоненти в її структурі: функціональний, особистісний, когнітивний, мотиваційний та рефлексивний [6].

На думку Г. Москалика, заклад освіти в класичному вигляді – це консервативна система, що є неповороткою і має декілька суттєвих вад, як-то: означена система створена всупереч бажанням дитини; зміст освіти не відповідає темпам росту людського інтелекту, не встигає за епохою, яка настала надворі; психологія педагога є глибоко консервативною [8].

Практикою доведено, що освітня система тільки тоді виправдовує соціальні очікування, коли забезпечує ство-

рення умов для випереджувального формування готовності майбутнього керівника до професійної діяльності. Учені справедливо пов'язують резерви підвищення якості освіти з рішенням стратегічних проблем системи підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. До таких проблем відноситься, насамперед, досягнення цілісності освітнього процесу. Сутність цілісного педагогічного процесу полягає в підпорядкуванні його компонентів і функцій основній меті – формуванню цілісної особистості керівника.

У свою чергу Н. Білик наголошує, що, головне, наприклад, у регіональній освітній системі підвищення кваліфікації – створити поле творчих можливостей для педагогічних працівників. У цьому контексті управління передбачає не лише необхідність оволодіння самою практикою проєктування, але й розумінням того, які типи і види проєктів необхідні для її успішного функціонування [2, с. 16].

Зважаючи на мету дослідження, з'ясуємо особливості управлінської діяльності керівника закладу дошкільної освіти.

Сучасний керівник закладу освіти, і зокрема дошкільної, виступає відразу в декількох основних ролях:

- *керівник*, що обраний владою, який здійснює менеджмент колективу людей;
- *лідер*, здатний вести за собою підлеглих, використовуючи свій беззаперечний авторитет, високий професіоналізм, позитивні емоції;
- *дипломат*, який встановлює контакти з партнерами і владою, успішно долаючи внутрішні та зовнішні конфлікти;
- *вихователь*, який володіє високими моральними якостями, здатний створити колектив і спрямувати його розвиток у потрібне русло;
- *інноватор*, який розуміє роль науки в сучасних умовах, уміє оцінити і без зволікань впровадити в освітній процес той чи інший винахід або раціоналізаторську пропозицію;
- *людина*, яка володіє глибокими знаннями, розвиненими здібностями, високим рівнем культури, рішучим характером і в той же час розважлива, здатна бути в усьому зразком для оточуючих.

На думку авторів [15], професійна компетентність керівника закладу освіти визначається як система знань (необхідних для відповідної посади), умінь і навичок (необхідних для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків), особистісно-значущих якостей і можливостей, духовно-ціннісних орієнтирів та етичних принципів особистості керівника.

Управлінська компетентність менеджера в системі неперервної освіти тлумачиться як здатність і готовність керівника цілісно й ґрунтовно аналізувати, визначати, точно формулювати проблеми функціонування сучасного закладу освіти, а також обирати серед альтерна-

тивних підходів їх вирішення найбільш доцільний та ефективний відповідно до контрактної ситуації закладу освіти [3].

Розуміючи компетентність керівника як багатокомпонентне структурне явище, погоджуємося із запропонованою авторським колективом [12] структурою управлінської компетентності керівника закладу професійно-технічної освіти, яка складається із:

- загальнолюдської (сукупність духовних, практичних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і втілюються в результатах продуктивної діяльності);

- загальнонаукової (здатність і потреба враховувати закономірності функціонування і розвитку науки, структури і динаміки наукової діяльності, теоретичне розуміння науки і певних способів і критеріїв її раціональної участі в розвитку суспільства, взаємодії науки з іншими сферами матеріального та духовного життя суспільства);

- загальнопрофесійної (загальна підготовленість до виконання управлінської діяльності, яка включає такі складники: менеджерський, педагогічний, психологічний, економічний, правовий, комунікативний);

- професійної (підготовленість до виконання професійної діяльності за професійною спеціалізацією, що включає такі складники: технологічний, функціональний);

- управлінсько-функціональної (підготовленість до виконання управлінських функцій на різних ієрархічних рівнях, яка включає такі складники: стратегічний, організаційний, управління персоналом, маркетингом);

- особистісної (підготовленість до розвитку і саморозвитку як суб'єкта управлінської діяльності, яка включає такі складники: мотиваційний, регулятивний, адаптивний, навчальний).

Безпосередньо управлінську компетентність керівника закладу дошкільної освіти досліджував Р. Шаповал, який зазначає, що управлінська компетентність керівника ЗДО є інтегрованим особистісним утворенням педагога, що відображає єдність його теоретичної та практичної готовності до ефективного здійснення різноманітних управлінських функцій (інформаційно-аналітичної, мотиваційно-цільової, планово-прогностичної, організаційної, контрольно-регулятивної тощо) [14].

Л. Мартинець зазначає, що управлінська діяльність керівника закладу дошкільної освіти вимагає знання свого колективу, раціонального розподілу особистого часу, вміння компетентно діяти й об'єктивно оцінювати власні дії, розбиратися у взаємодії форм і змісту дошкільної освіти, мати теоретичну підготовку з питань сучасного менеджменту, оперувати новими поняттями, бути здатним виділяти та системно розв'язувати актуальні проблеми, бачити перспективи роботи навчального закладу, планувати стратегію його подальшого розвитку [13].

Висновки. Проведений теоретичний аналіз дав змогу зробити такі висновки. Поняття «компетентність» є досить

дослідженою дефініцією, проте залишається багатозначною. Науковці у психолого-педагогічних дослідженнях переважно визначають компетентність як особистісну характеристику індивіда, яка є показником рівня практичних навичок у здійсненні будь-якого виду діяльності. Управлінська компетентність також визначається науковою спільнотою як особистісна якість керівника, здатного до професійного саморозвитку, з високим рівнем інтелектуальної культури та духовно-моральних цінностей. Сучасний заклад дошкільної освіти існує в нових соціально-економічних умовах, а значить потребує нового підходу до управління. Успішний керівник закладу дошкільної освіти – це менеджер, який не лише здійснює управлінські функції, приймає рішення, контролює всі види діяльності закладу (адміністративну, педагогічну, методичну, господарську тощо), а й згуртовує педагогічний колектив, є його головним мотиватором і натхненником.

Проведене дослідження не є вичерпним, потребують **подальшого вивчення** питання підвищення ефективності управлінської компетентності керівників закладів дошкільної освіти, дослідження управлінських функцій менеджера в освіті тощо.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45–50.
2. Білик Н. І. Теоретичні і методичні засади управління адаптивно-педагогічним проектуванням регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.06. Черкаси, 2016. 40 с.
3. Біляннін Г. І. Управлінська компетентність менеджера в системі безперервної освіти. *Народна освіта*. 2013. Вип. 3 (21). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1508
4. Головань М. С. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 8 (18). С. 224–234.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 13–18.
6. Лугова В. М., Серіков Д. О. Напрями розвитку професійної Я-концепції керівника. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2014. С. 86–87.
7. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2007. 656 с.
8. Москалик Г. Ф. Освіта майбутнього: погляд філософа. *Гілея*. 2016. Вип. 105 (2). С. 295–297.
9. Олешко П., Кінах Н. Структура управлінської компетентності керівника освітнього закладу в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 9 (38). С. 113–132.
10. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 15–24.
11. Попова О. І. Управлінська компетентність як необхідна складова професіоналізму сучасного фахівця. *Управління в освіті*: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф., 14–16 квіт. 2011 р. / Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. С. 258–260.
12. Розвиток управлінської культури керівників професійно-технічних навчальних закладів: посіб. / уклад.: В. І. Свистун, В. С. Болгаріна, В. А. Григор'єва, Г. В. Єльнікова, Л. Д. Кузьмінська, Ю. С. Палькевич, Л. М. Петренко; за ред. В. І. Свистун. Київ: ІПТО НАПН України, 2015. 141 с.
13. Управлінська діяльність керівника навчального закладу: навч. посіб. / уклад. Л. А. Мартинець. Вінниця, 2018. 196 с.
14. Шаповал Р. В. Формування управлінської компетентності керівника дошкільного навчального закладу: дис. ... канд. наук: 13.00.04 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2009. 218 с.

15. Шоутен Т., Даниленко Л., Зайченко О., Софій Н. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти. Київ : СПД ФО Парашин К. С., 2009. 112 с.

References

1. Bibik, N. M. (2004). Kompetentnisnyi pidkhd: refleksivnyi analiz zastosuvannia [Competence approach: reflective application analysis]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektivy: Biblioteka z osvitnoi polityky [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library on educational policy]* (pp. 45-50). Kyiv: «K.I.S.» [in Ukrainian].
2. Bilyk, N. I. (2016). *Teoretychni i metodychni zasady upravlinnia adaptivno-pedahohichnym proektuvanniam rehionalnykh osvitnikh system pidvyschennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv [Theoretical and methodical bases of management of adaptive and pedagogical designing of regional educational systems of advanced training of pedagogical workers]*. (Extended abstract of D diss.). Cherkasy [in Ukrainian].
3. Bilianin, H. I. (2013). Upravlinska kompetentnist menedzhera v systemi bezpererвної osvity [Managerial competence of the manager in the system of continuing education]. *Narodna osvita [Public education]*, 3 (21), Retrieved from https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1508 [in Ukrainian].
4. Holovan, M. S. (2011). Kompetentisia ta kompetentnist: porivnialnyi analiz poniat [Competence and competence: a comparative analysis of concepts]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii [Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies]*, 8 (18), 224-234 [in Ukrainian].
5. Ziazun, I. A. (2005). Filosofiia pedahohichnoi yakosti v systemi nepererвної osvity [Philosophy of pedagogical quality in the system of continuing education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka [Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko]*, 25, 13-18 [in Ukrainian].
6. Luhova, V. M., & Sierikov, D. O. (2014). Napriamy rozvytku profesiinoi Yakontseptsii kerivnyka [Directions of development of the professional self-concept of the head]. In *Problemy i perspektivy rozvytku pidpriemnytstva [Problems and prospects of business development]: materialy VIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 86-87). Kharkiv [in Ukrainian].
7. Moiseiuk, N. Ye. (2007). *Pedahohika [Pedagogy]: navch. posib.* Kyiv [in Ukrainian].
8. Moskalyk, H. F. (2016). Osvita maibutnoho: pohliad filsofa [Education of the future: the view of the philosopher]. *Hileia [Gilea]*, 105 (2), 295-297 [in Ukrainian].
9. Oleshko, P., & Kinakh, N. (2019). Struktura upravlinskoj kompetentnosti kerivnyka osvitnoho zakladu v systemi pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [The structure of managerial competence of the head of an educational institution in the system of postgraduate pedagogical education]. *Visnyk pisladyplomnoi osvity. Pedahohichni nauky [Bulletin of postgraduate education. Pedagogical sciences]*, 9 (38), 113-132 [in Ukrainian].
10. Pometun, O. I. (2004). Teoriia ta praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentisnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain [Theory and practice of consistent implementation of the competence approach in the experience of foreign countries]. In O. V. Ovcharuk (Ed.), *Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektivy: Biblioteka z osvitnoi polityky [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library on educational policy]* (pp. 15-24). Kyiv: «K.I.S.» [in Ukrainian].
11. Popova, O. I. (2011). Upravlinska kompetentnist yak neobkhdna skladova profesionalizmu suchasnoho fakhivtsia [Management competence as a necessary component of the professionalism of a modern specialist]. In *Upravlinnia v osviti [Management in education]: zbirnyk materialiv V Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 258-260). Lviv: Vyd-vo Lvivskoi politekhniki [in Ukrainian].
12. Svystun, V. I. (Ed.). (2015). *Rozvytok upravlinskoj kultury kerivnykiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Development of managerial culture of heads of vocational schools]: posibnyk.* Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
13. Martynets, L. A. (Comps.). (2018). *Upravlinska diialnist kerivnyka navchalnoho zakladu [Management activities of the head of the educational institution]: navch. posib.* Vinnytsia [in Ukrainian].
14. Shapoval, R. V. (2009). *Formuvannia upravlinskoj kompetentnosti kerivnyka doshkilnoho navchalnoho zakladu [Formation of managerial competence of the head of the preschool educational institution]*. (PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
15. Shouten, T., Danylenko, L., Zaichenko, O., & Sofii, N. (2009). *Menedzhment kerivnykiv zakladiv doshkilnoi i pochatkovoї osvity [Management of heads of preschool and primary education institutions]*. Kyiv: SPD FO Parashyn K.S. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 08.03.2022